

XVIII Seminarium WEP

Józef Adam Feliks Plebański (1887-1967)

Józef Adam Feliks Plebański (1887-1967)

Inżynier elektryk, jeden z pionierów polskiej radiotechniki, wynalazca, dyrektor techniczny pierwszych polskich fabryk radiotechnicznych, pionier produkcji lamp radiowych w Polsce.

Urodzony 4 XII w Wilnie, jako syn Franciszka (ziemianina) i Stanisławy z Plebańskich.

Gimnazjum ukończył w Warszawie (1906), a studia — w Charlottenburgu (1911). Pracę zawodową rozpoczął w fabryce wyrobów metalowych Rohn-Zieliński w W-wie. Następnie, pracował w oddziale firmy Siemens-Halske.

Podczas I w. św. został wcielony do armii rosyjskiej i jako specjalista ds. łączności i radiotechniki służył w oddziale łączności armii rosyjskiej, a następnie był instruktorem radiotelegrafii w Wojskowej Szkole Elektrotechnicznej w Petersburgu (1915-19). W roku 1919 został wybrany czł. rzeczywistym Rosyjskiego Towarzystwa Radioinżynierów [6].

W armii carskiej, zetknął się z wybitnymi radiotechnikami, jak np. z: D. M. Sokolcowem (1873-1945), czy W. K. Zworykinem (1889-1982).

Sokolcow [2]

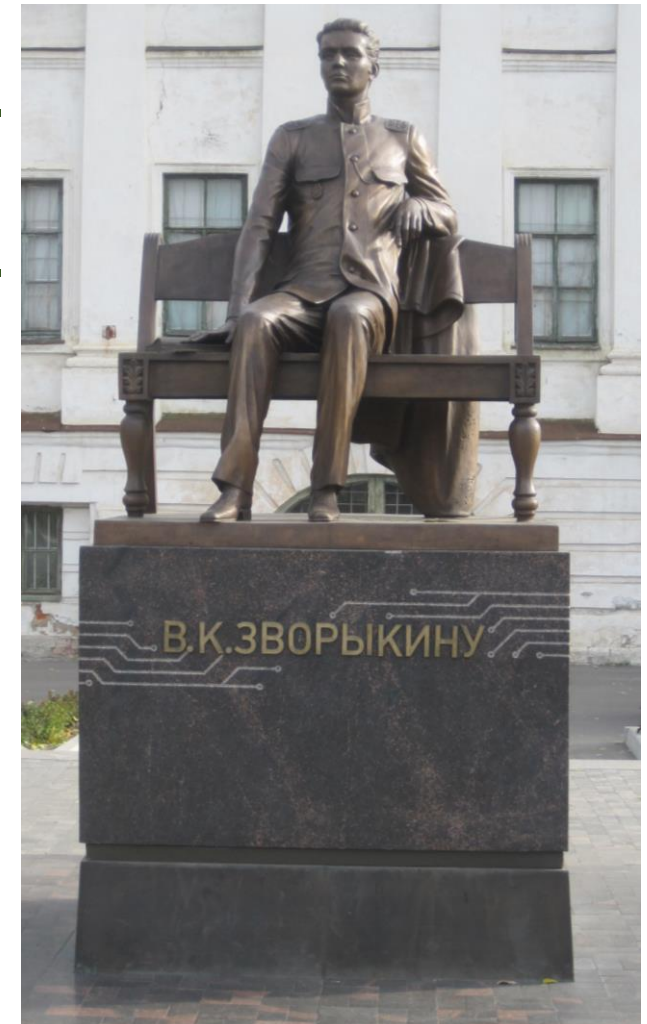

Zworykin [1]

Dymitr Sokolcow był inż. elektrykiem, pionierem radiotechniki i radiotelegrafii, konstruktorem i projektantem systemu rosyjskich radiostacji telegraficznych, a od 1919 r. – współtwórcą polskiej radiotechniki.

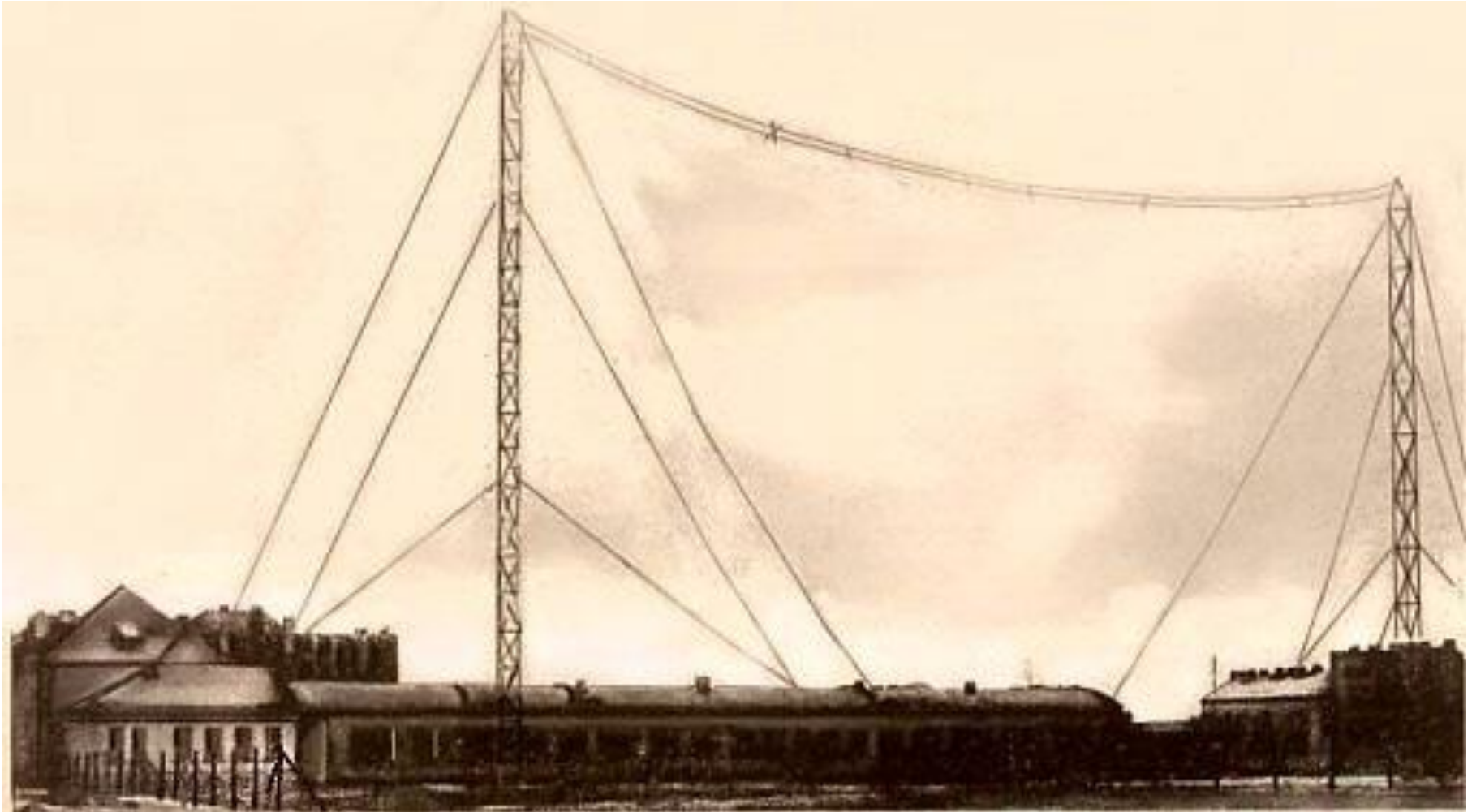
Władimir Zworykin — amerykański radiotechnik i elektronik rosyjskiego pochodzenia. Zagadnienia widzenia na odległość i elektroniki studiował w Instytucie Technologicznym w Petersburgu (1906-1912). Jako inżynier technolog, dalsze studia nt. promieni X odbywał w College de France w Paryżu (1912-1914). W czasie I w. św. służył w carskich wojskach łączności. W roku 1919 wyjechał do USA, gdzie wynalazł m.in.: • ikonoskop, tj. lampę analizującą obrazy oraz • system telewizji całkowicie elektronicznej (współczesny).

Fot. 1. Ławeczka Zworykina w jego rodzinnym mieście Murom (Муrom, Владимирская губерния [1]) —>>

Józef Plebański, po powrocie do Warszawy (1920) założył firmę „Rad-jopol”, a po połączeniu jej z firmą „Farad” (1923), został dyrektorem technicznym powstałej firmy o nazwie PTR (Polskie Towarzystwo Radiowe) – produkującej elementy i urządzenia elektroniczne na potrzeby wojska.

Fot. 2.
Antena na-
dawcza na
tyłach bu-
dynku pro-
dukcyjnego
firmy PTR;
385 m, 0,36
kW [3]

Firma PTR jako pierwsza w Polsce zaczęła regularne nadawanie programu radiowego codziennie (od 1 lutego 1925). Próby techniczne nadawania radiowego przez PTR trwały już od października 1924 r.

Fot. 3. Studio PTR, uroczystość z okazji setnej audycji radiowej. (foto NAC)

**Fot. 4. Budynek PTR w Warszawie przy ul Narbutta 29,
gdzie mieściła się produkcja i studio radiowe PTR [3]**

Fot. 5. Hala montażowa sprzętu radiowego w PTR. (NAC)

Fot. 6. Reklama PTR (z lewej) i Jan Kiepura po występie w radio PTR 5 V 1925. [4]

Kiedy w roku 1928 Polskie Towarzystwo Radiotechniczne przekształcono w tzw. Polskie Zakłady Marconi (PZM), Józef Plebański pozostał dyrektorem technicznym PZM.

Był wysokiej klasy konstruktorem, w II RP projektował przewoźne i stacjonarne radiostacje nadawczo-odbiorcze większej mocy. Jeszcze w ramach jego własnej firmy Radjopol, przeprowadził montaż wojskowej radiostacji telegraficznej GRD w Grudziądzu [6].

Projektował i budował nowe radiostacje, np. w Warszawie (PTR), a później radiostacje Polskiego Radia: we Lwowie (50 kW), Wilnie (50 kW), Raszynie (120 kW). Radiostacja zbudowana i uruchomiona w Raszynie, była wtedy największa w Europie (1931).

Był autorem wielu wynalazków w dziedzinie radiotechniki. Uzyskał ok. 200 patentów krajowych i zagranicznych, na temat: anten, wysokiej próżni, wzmacniaczy lampowych, urz. nadawczych i lamp radiowych.

Jego badania w dziedzinie radiolokacji wykonane w firmie PZ Marconi zostały wykorzystane w Wielkiej Brytanii w czasie II wojny światowej.

Był jednym z czterech inicjatorów założenia Stowarzyszenia Radiotechników Polskich, które powstało i zaczęło działać w listopadzie 1921 r., ale zostało zarejestrowane dopiero 31 marca 1922 r. Józef Plebański był sekretarzem (1922), wiceprezesem (1924-25) i prezesem SRP (1925-26). Pierwszym prezesem SRP był mjr inż. Kazimierz Jackowski (1922), a drugim — prof. Mieczysław Pożaryski (1923-25 i 1926-29). W roku 1929, SRP połączyło się SEP i istnieje jako Sekcja Radiotechniczna SEP.

SRP zainicjowało wydanie aktów prawnych, umożliwiających rozwój radiofonii w kraju, poprzez pisanie projektów przepisów i apelowanie do władz państwowych. Na skutek tych działań, w połowie roku 1924 Senat RP uchwalił ustawę radiową, regulującą nabywanie i posiadanie stacji odbiorczych. Ministerstwo Poczt i Telegrafów wydało rozporządzenie pozwalające osobom prywatnym posiadać radiowe urządzenia odbiorcze. Zaczęła się rozwijać produkcja radioodbiorników na rynek prywatny w Polsce. Ruch krótkofalarski stał się legalny i we wrześniu 1924 r. powstało czasopismo **Radjo Amator założone przez braci Stanisława i Jerzego Odyńców.**

Stanisław Odyniec został wydawcą i redaktorem naczelnym, a Jerzy — redaktorem technicznym **Radjo Amatora**, którego wydawali przez cztery lata. Czasopismo to odegrało dużą rolę w tworzeniu polskiego krótkofalarstwa [5].

Józef Plebański wraz m.in. ze Stanisławem Odyńcem zorganizowali **I Ogólnokrajową Wystawę Radjową w Warszawie** w dniach 15-24 maja 1926 r. w Szkole Podchorążych (obecnie Urząd Rady Ministrów). Wystawa ta składała się z pięciu działów: 1) Dydaktyczno-naukowego, 2) Radioamatorskiego, 3) Przemysłowo-handlowego, 4) Wojskowego, oraz 5) Publicznej radiokomunikacji cywilnej, którą przygotowała Generalna Dyrekcja Poczty i Telegrafów.

W czasie trwania wystawy wydano 14 numerów codziennej gazetki **Kurjer Wystawy Radjowej**. W skład działu dydaktyczno-naukowego wchodziła sekcja muzealno-historyczna kierowana przez D. Sokolcowa.

Fot. 7. Stanisław Odyniec

Eksponaty do tej sekcji, wypożyczono m.in. z: Ministerstwa Spraw Wojskowych, PW, PTR, Muzeum Poczty i Telegrafu z Berlina (w tym wyprodukowane przez Towarzystwo Telefunken) [5].

Józef Plebański był aktywnym działaczem SRP, oprócz pełnienia funkcji organizacyjnych, przedstawiał odczyty. Np. dnia 6 lutego 1929 na posiedzeniu odczytowym SRP, wygłosił referat pt. „*Nowe tendencje w budowie odbiorników i stacyj nadawczych*”. Odczyt ten był połączony z obszernymi pokazami sprzętu, dlatego odbył się w pomieszczeniu fabryki PZ Marconi (dawne PTR), i tam został dokończony dnia 6 marca.

J. Plebański był popularyzatorem wiedzy radiotechnicznej. Należał również do organizatorów **II Wystawy Radiowej w Warszawie (1927). Wygłosił wiele odczytów przed mikrofonami Polskiego Radia.**

W Przeglądzie Radjotechnicznym publikował nie tylko artykuły naukowo-techniczne, opisywał również interesujące książki z branży, oraz pisał dziesiątki komunikatów nt. nowinek technicznych ze świata radiotechniki.

Przed II wojną światową, opublikował m.in. artykuły:

- 1. Stała stacja radjotelegraficzna w Grudziądzu "GRD". Przegląd Radjotechniczny, 1923 nr 1, str. 1; nr 2, str. 1.**
- 2. Wytwarzanie prądów wielofazowych wielkiej częstotliwości za pomocą lamp katodowych. Przegląd Radjotechniczny, 1923 nr 3, str. 10.**
- 3. Polska radjostacja transoceańska. (przekład) Przegląd Radjotechniczny, 1923 nr 5, str. 1.**
- 4. Z czego i jak wyrabiane są lampki katodowe. Radjo Amator, 1924 nr 5, str. 112; nr 6-7, str. 156.**
- 5. Własności fizyczne lamp. Radjo Amator, 1925 nr 3, str. 52.**
- 6. Zastosowanie lamp katodowych odbiorczych. Radjo Amator, 1925 nr 2, str. 33.**
- 7. Zastosowanie lamp katodowych. Radjo Amator, 1925 nr 4, str. 76.**
- 8. Pojemności w lampach katodowych. Radjo Amator, 1925 nr 9, str. 206.**
- 9. Wynalazki i odkrycia. Nakładem Ligi Popierania Twórczości Wynalazczej, 1928.**
- 10. Tłum. książkę – H. J. Round: „Ekradyna”. Wyd. M. Arcta, Warszawa 1928.**
- 11. Nowe problemy radjogoniometrii. Przegląd Wojskowo-Techniczny, Warszawa październik 1930, R. IV, t. VIII, z. 4, str. 431-443.**
- 12. Nowoczesne nadajniki krótkofalowe. Radjo Amator Polski, 1931 nr 8, str. 345.**

13. Selektoskop, przyrząd do określania właściwości odbiorników. Radjo Amator Polski, 1931 nr. 10, str. 432.

14. Wzmacniacz telewizyjny Marconi'ego. Radjo-Amator, 1933 nr 8, str. 101.

15. Instalacja mikrofalowa w Watykanie. Radjo-Amator, 1933 nr 8, str. 140.

W okresie II wojny światowej, PZ Marconi działały pod nadzorem niemieckim jako warsztat naprawy radiostacji lotniczych.

Po wojnie, Józef Plebański pracował w PIT (Przemysłowym Instytucie Telekomunikacji), ale po krótkim okresie przeszedł na emeryturę.

Jako emeryt, kontynuował pisanie artykułów technicznych. Publikował głównie w *Kwartalniku Telekomunikacyjnym* (1948, 1949), oraz w *Przeglądzie Telekomunikacyjnym* (1952, 1954).

Wraz z inż. Kazimierzem Szpotańskim, przełożył z j. niemieckiego książkę P. M. Pfliera pt. *„Pomiary elektryczne wielkości mechanicznych”*, przekład wydany w roku 1953.

Zmarł 23 października 1967 w Warszawie i spoczywa na Powązkach (kw. 214-IV-29).

Józef Plebański, był żonaty z Heleną z Rosińskich i miał dwóch synów:

- **Jerzego (1928-2005), fizyka, profesora w Instytucie Fizyki Teoretycznej PAN, a od 1973 w Centro de Investigacion y de Estudios Avanzados, Meksyk, oraz**
- **Jana (1935-), teletechnika.**

Miał także dwóch braci:

- **Stanisława (1889-1954) — inż. budowy dróg i mostów, oraz**
- **Tadeusza (1893-1976) — dr inż. rolnictwa.**

Stanisław Plebański urodzony 20 lipca 1889 w Wilnie, zmarł 3 lutego 1954 w Górze Kalwarii.

Ukończył studia w **Ecole des Ponts et Chaussees w Paryżu** z trzecią lokatą. Budował mosty nad Amurem, Dnieprem i Bohem. Most wybudowany nad Amurem przez firmę „Rutkowski” był siódmym mostem na świecie pod względem wielkości.

W latach 1917-19 służył w Legii Cudzoziemskiej, kpt. Powrócił do Polski i brał udział w wojnie polsko-sowieckiej (1919 i 1920) oraz w Powstaniu Śląskim. Brał udział przy odbudowie Polski, wykładał na PW na Wydziale Inżynierii Lądowej, oraz w szkole wojskowej. Był właścicielem firmy budowlanej (1928-37).

W 1939 r. został ranny, potem był więziony przez Gestapo w celu wymuszenia współpracy. Zwolniony na skutek dyplomatycznej interwencji włoskiej oraz wykupu. Współwłaściciel firmy budowlanej (1945-49).

Uwięziony przez UB i NKWD (1949-53), bity i maltretowany psychicznie, zmarł 3 lutego 1954 r.

Tadeusz Plebański urodzony 8 X 1893 w Wilnie, zmarł w Warszawie 23 II 1976 r.

Studiował na uczelniach rolniczych Lipska, Drezna i Berlina oraz na SGGW w W-wie. Zarządzał dużymi majątkami ziemskimi.

Uczestniczył w wojnie polsko-sowieckiej. Kupił duży majątek Potycz w widłach Wisły i Pilicy, który spłacił podczas II wojny światowej.

Po wojnie został wypędzony z zakazem zbliżania się do znacjonalizowanych dóbr. Dostał pracę rzeczoznawcy przy odbudowie Ziemi Odzyskanych, następnie był dyrektorem Stadnin Koni w Wielkopolsce.

Podczas represji stalinowskich został pozbawiony prawa pełnienia funkcji kierowniczych. Dostał pracę naukową w Instytucie Upraw Nawożenia i Gleboznawstwa oraz podjął pracę społeczną w oświacie rolniczej, tak przepracował aż do śmierci. Był radnym woj. poznańskiego (1958-62). Pozostawił liczne publikacje naukowe.

Podczas II wojny światowej był więziony przez Gestapo podobnie jak jego brat Stanisław i w taki sam sposób został zwolniony, ale przedtem — bestialsko pobity.

Literatura

- [1]. [https://ru.wikipedia.org/wiki/Зворыкин, Владимир Козьмич](https://ru.wikipedia.org/wiki/Зворыкин,_Владимир_Козьмич) (paźdz. 2018).
- [2]. A. Marusak: „Dymitr Sokolcow (1873-1945) pionier radiotechniki i radiotelegrafii, budowniczy systemu radiostacji, organizator, profesor” Konferencja IV SHE, Kraków 15-16 XI 2018.
- [3]. <http://odkrywcawarszawy.blogspot.com/2013/07/polskie-towarzystwo-radiotechniczne> (paźdz. 2018).
- [4]. Polskie Radio PTR 1925. http://www.historiaradia.neostrada.pl/Stacja_1925.html (maj 1918).
- [5]. http://sp2put.pl/radioelektronicy/odyniec_s.htm (wrzesień 2018).
- [6]. J. Kubiowski: www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jozef-adam-feliks-plebanski (paźdź. 2018).

Andrzej Marusak

Dziękuję Państwu za uwagę